

ДОГОВІРНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ УКРАЇНСЬКО-ГРУЗИНСЬКИХ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті здійснено аналіз договірно-правових механізмів регламентації двостороннього співробітництва України та Грузії. Виділено основні міжнародно-правові акти, що наразі регламентують українсько-грузинські відносини, проаналізовано їхній зміст та проблемні питання реалізації відповідних положень. Особливу увагу приділено перспективам удосконалення договірних механізмів на сучасному етапі двосторонніх відносин.

Ключові слова: українсько-грузинські відносини, угода, договірно-правовий механізм, співробітництво, економічна сфера співпраці.

Месхія О. Н. Договорно-правовые механизмы регламентации украинско-грузинских межгосударственных отношений: современное состояние и перспективы развития.

В статье осуществлен анализ договорно-правовых механизмов регламентации двустороннего сотрудничества Украины и Грузии. Выделены основные международно-правовые акты, регламентирующие украинско-грузинские отношения, проанализированы их содержание и проблемные вопросы реализации соответствующих положений. Отдельное внимание уделено перспективам совершенствования договорных механизмов на современном этапе двусторонних отношений.

Ключевые слова: украинско-грузинские отношения, соглашение, договорно-правовой механизм, сотрудничество, экономическая сфера сотрудничества.

Meschia O. N. Treaty mechanisms of Ukrainian-Georgian international relations: current state and prospects for future.

The author analyses the treaty legal mechanisms, regulating bilateral cooperation between Ukraine and Georgia. The basic international legal acts regulating the Ukrainian-Georgian relations are outlined; their content and the problematic issues of the implementation of the relevant provisions are analyzed. Special attention is given to the prospects for improvement of the treaty mechanisms at the present stage of the bilateral relations.

Keywords: Ukrainian-Georgian relations, agreement, treaty legal mechanism, cooperation, economic sphere of cooperation.

Україна як сучасна демократична держава та активний член міжнародної спільноти прагне розвивати плідну співпрацю з іншими державами світу. Відповідно до ст. 18 Конституції України зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права [1].

У Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» 2010 р. передбачено, що зовнішня політика нашої держави ґрунтується на принципах суверенної рівності держав; утримання від загрози силою або її застосування проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої іноземної держави; поваги до територіальної цілісності іноземних держав та непорушності державних кордонів; невтручання у внутрішні справи держав; взаємовигідного співробітництва між державами; сумлінного виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань тощо [2].

З огляду на це існує потреба у розвитку договірних механізмів регламентації відносин України з іншими державами і, відповідно, у комплексних міжнародно-правових дослідженнях нормативної основи співпраці України з іншими державами, тобто сучасних. При цьому слід звертати увагу на договірні механізми співпраці нашої держави з її найближчими партнерами на міжнародній арені, серед яких особливе місце традиційно належить Грузії.

Серед науковців, праці яких у тій чи іншій мірі присвячені українсько-грузинським міждержавним відносинам, в тому числі питанням договірно-правових механізмів регламентації цих відносин, – А. Анджапірідзе [3], К. Гаджієв [4], С. Жильцов та І. Зонн [5], З. Маршанія [6], Р. Натрошвілі [7], Г. Перепелиця [8], Т. Пхаладзе [9], О. Русецький та О. Дорохіна [10],

А. Фурса [11], [12], В. Ціватий [13], [14], Г. Шелест [15]. Віддаючи належне існуючим дослідженням, можна стверджувати про потребу у подальших наукових розробках і, насамперед, у комплексних дослідженнях міжнародно-правових відносин України та Грузії, які наразі, на жаль, відсутні. Зокрема, необхідним видається всебічний аналіз договірно-правових механізмів регламентації двостороннього міждержавного співробітництва.

Відносини між українським та грузинським народами традиційно склалися як міцні та дружні і характеризуються надзвичайно тісним співробітництвом у сфері економіки, політики, науки, культури, у соціальній сфері тощо. Саме ці обставини мали стати фундаментом плідного міждержавного співробітництва між Україною та Грузією після розпаду Радянського Союзу та утворення на його теренах нових незалежних держав. Уже 12 грудня 1991 р. Грузія однією з перших іноземних держав визнала незалежність України. 22 липня 1992 р. між двома державами було встановлено дипломатичні відносини, у 1994 р. започатковано діяльність Посольства України в Грузії та Посольства Грузії в Україні [16, с. 693].

Близькість позицій України та Грузії щодо інтеграції в європейські структури обумовлює й їхнє тісне співробітництво в міжнародних європейських та регіональних організаціях: ООН, Раді Європи, ОБСЄ, ОЧЕС. Обидві країни активно взаємодіють у рамках об'єднання ГУАМ. Україна та Грузія беруть активну участь у підготовці та проведенні засідань головних органів ГУАМ – Рад, що збираються на чотирьох рівнях: глав держав, міністрів закордонних справ, національних координаторів та постійних представників [17, с. 125–139].

Разом з тим, розпад Радянського Союзу призвів до руйнування зв'язків, передусім господарських, що існували між Україною та Грузією як республіками СРСР. Це призвело до необхідності створення належної нормативної основи двостороннього співробітництва України та Грузії як незалежних держав, тобто, насамперед, договірно-правової бази міждержавних відносин.

Характеризуючи розвиток договірно-правових механізмів співробітництва між Україною та Грузією протягом 1991–2013 рр., слід, на нашу думку, перш за все вказати на значну кількість угод та інших двосторонніх нормативних актів: за офіційними даними протягом цього періоду підписано близько 130 міждержавних, міжурядових та міжвідомчих документів [18], якими охоплені практично всі напрямки співробітництва – політичні питання; економіка; наука, освіта, культура, туризм, спорт; співробітництво зовнішньополітичних відомств; міжпарламентська взаємодія; військове співробітництво; співробітництво з прикордонних питань; співпраця правоохоронних органів; митні справи; міжрегіональні контакти тощо [19].

Виокремлюючи серед означених договірних механізмів основні, варто зазначити, що фундаментом двосторонньої співпраці є підписаний 13 квітня 1993 р. Договір про дружбу, співробітництво і взаємодопомогу між Україною та Республікою Грузія [20], ратифікований Верховною Радою України у лютому 1994 р. [21] У Договорі закріплено, що сторони зобов'язуються послідовно керуватися принципами взаємної поваги їхнього державного суверенітету, територіальної цілісності і непорушності існуючих кордонів, рівноправності і невтручання у внутрішні справи одна одної, незастосування сили чи загрози силою, мирного врегулювання спорів, поважання прав людини і основних свобод, сумлінного виконання зобов'язань, а також іншими загальновизнаними нормами міжнародного права. Метою співробітництва проголошено зміцнення миру, підвищення стабільності й безпеки як у глобальному, так і в регіональному масштабі, сприяння продовженню процесу роззброєння, становленню і зміцненню систем та інститутів колективної безпеки, посиленню миротворчої ролі Організації Об'єднаних Націй та Наради з безпеки і співробітництва в Європі, підвищенню ефективності регіональних механізмів безпеки та співробітництва (ст. 2).

Однак основний зміст Договору, на нашу думку, полягає у встановленні загальних рамок співробітництва в усіх головних сферах українсько-грузинських відносин. Серед них – участь у діяльності міжнародних організацій (ст. 5), формування єдиних європейських просторів – правового, економічного, культурного, екологічного, технологічного, транспортного та інших (ст. 6), взаємний захист прав громадян обох держав (ст. 8–9), торговельно-економічне співробітництво (ст. 10), взаємне визнання прав і регулювання відносин власності (ст. 11), співпраця в рамках Чорноморського економічного співробітництва (ст. 13), екологічна безпека, охорона навколишнього природного середовища і раціональне використання водних ресурсів (ст. 14), співпраця у сфері освіти, науки і техніки (ст. 15), а також культури та мистецтва (ст. 16) [20].

Загалом, Договір 1993 р., на нашу думку, і нині слід оцінювати як основу двосторонніх українсько-грузинських відносин і як такий, що містить головні принципи розвитку співпраці двох держав у всіх основних сферах.

Крім того, окремої уваги заслуговує підписана у січні 1995 р. двостороння міжурядова Угода про вільну торгівлю [22] (ратифікована Верховною Радою у травні 1996 р. [23]). Відповідно до Угоди сторони домовились не застосовувати мито і/або імпорнтне мито, а також податки та збори, що мають з митом еквівалентну дію до товарів, які походять з митної території однієї з договірних сторін і призначені для митної території іншої договірної сторони (ст. 1). У ст. 2 Угоди сторони чітко закріпили, що не будуть прямо або побічно обкладати товари, які підпадають під дію цієї Угоди, внутрішніми податками та зборами, що перевищують відповідні податки або збори, якими обкладаються аналогічні товари внутрішнього виробництва або товари, що походять з третіх країн, а також застосовувати щодо складування, перевантаження, зберігання, перевезення товарів походженням з іншої договірної сторони, а також платежів та переказу платежів правила інші ніж ті, що застосовуються в аналогічних випадках щодо власних товарів або товарів походженням з третіх країн.

Серед інших положень Угоди відзначимо положення про утримання Сторін у взаємній торгівлі від застосування дискримінаційних заходів, введення кількісних обмежень або еквівалентних їм заходів на експорт та/або імпорнт товарів у рамках цієї Угоди (ч. 1 ст. 3), а також положення про свободу транзиту. Останнє було закріплено у ст. 7 Угоди: сторони зобов'язались забезпечити безперешкодний і безмитний транзит через територію іншої договірної сторони товарів, що походять з митної території іншої договірної сторони і/або третіх країн та призначених для митної території іншої Договірної Сторони чи будь-якої третьої країни і надавати експортерам, імпортерам чи перевізникам всі наявні та необхідні для забезпечення транзиту засоби та послуги на умовах не гірших, ніж ті, на яких ті засоби та послуги надаються власним експортерам, імпортерам чи експортерам, імпортерам або перевізникам будь-якої третьої країни [22].

Деякі дослідники, зокрема, А. Анджапарідзе, вважають указану угоду юридичним започаткуванням процесу економічної інтеграції двох держав [16, с. 695]. Водночас, на нашу думку, йдеться радше про основу для активізації торговельних відносин між Україною та Грузією, адже протягом наступних років після набуття угодою чинності обсяг двосторонньої торгівлі суттєво зріс.

Серед інших важливих українсько-грузинських міжнародно-правових актів виділимо Угоду про розвиток торговельно-економічного співробітництва між Урядом України і Урядом Республіки Грузія 1992 р., Угоду між Урядом України та Урядом Республіки Грузія про науково-технічне співробітництво 1993 р., Договір між Україною та Республікою Грузія про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах 1995 р., Договір між Україною і Грузією про економічне співробітництво на 1999-2008 роки 1999 р., Декларацію про розвиток відносин стратегічного характеру між Україною і Грузією 2005 р., Угоду між Кабінетом Міністрів України та Урядом Грузії про співробітництво в сфері підприємництва 2007 р. [24].

Протягом 2010–2013 рр. простежуються тенденції до продовження активної двосторонньої співпраці: відбулись ряд українсько-грузинських зустрічей на високому рівні, що засвідчили зацікавленість у підтримці активного політичного діалогу між офіційними Києвом та Тбілісі, які залишаються один для одного важливими регіональними партнерами, а також у подальшому поглибленні взаємовигідної співпраці в економічній та гуманітарній сферах. При цьому, грузинська сторона погодилася з пропозиціями України щодо необхідності наповнення українсько-грузинських відносин конкретним прагматичним змістом з акцентом на торговельно-економічній складовій [25].

Справді, практика реалізації договорів між Україною та Грузією засвідчує – більшість їхніх положень мають у значній мірі декларативний характер, що ускладнює реалізацію угод, особливо в економічній сфері. Можна цілком погодитись із висновками А. Фурси, що, виділяючи чотири головні етапи українсько-грузинських міждержавних відносин (1991–1999 рр. – становлення відносин, закладення підґрунтя для їх подальшого розвитку, формування основної договірно-правової бази; 1999–2004 рр. – вдосконалення договірно-правової бази та визначення основних пріоритетів у відносинах між двома державами; 2004–2009 рр. – період інтенсифікації політичного діалогу та культурно-гуманітарної сфери співробітництва; з 2010 р. – перехідний період у відносинах, що характеризується їх прагматизацією та економізацією), наголошує на необхідності надання пріоритету у 2013 р. та наступних роках саме економічній сфері відносин [26, с. 241].

Справді, загалом відносини між Україною та Грузією як двома пострадянськими державами, які проходять схожі в тій чи іншій мірі шляхи трансформації в економічній та політичній сферах, розвиваються конструктивно і не характеризуються конфліктними ситуаціями. Водночас наразі актуальним завданням є інтенсифікація розвитку українсько-грузинських господарських зв'язків, адже саме ця сфера відзначається наявністю значного невикористаного потенціалу.

Виходячи з цього, сучасний етап українсько-грузинських відносин потребує не лише ґрунтовного осмислення, а й пошуку нових взаємовигідних, дієвих та перспективних напрямів співпраці, в тому числі шляхом унесення змін до існуючих та створення нових ефективних договірно-правових механізмів співпраці, передусім у торговельно-економічній сфері. Особливо перспективним у цьому контексті видається поглиблення співпраці в енергетичній та транспортній сферах. Йдеться, зокрема, про активізацію зусиль для реалізації спільних проектів у рамках енергетично-транспортного коридору «Азія–Кавказ–Європа», а також транспортних шляхах чорноморського регіону.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07.2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 40. – Ст. 527.
3. Анджапідзе А. Українсько-грузинське особливе партнерство: нова якість на пострадянському просторі / А. Анджапідзе // Науковий вісник «Гілея». – 2009. – № 29. – С. 691–699.
4. Гаджиев К. С. Кавказский узел в геополитических приоритетах России / К. С. Гаджиев. – М.: Логос, 2010. – 532 с.
5. Жильцов С. Черноморский регион: новые очертания / С. Жильцов, И. Зонн // МГОУ. – 2010. – С. 175–188.
6. Маршания З. С. Балто-черноморское измерение международного-регионального сотрудничества во внешнеполитической стратегии Грузии / З. С. Маршания // Науковий вісник. – 2009. – № 2 (80). – С. 150–162.
7. Натрошвілі Р. Н. Грузія в сучасній економічній інтеграції країн СНД / Р. Н. Натрошвілі; ред. Б.І. Гуменюк // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Випуск 2. – К. : ДЕМІД, 1999. – 284 с.
8. Перепелиця Г. Конфлікти в посткомуністичній Європі / Г. Перепелиця; Національний інститут стратегічних досліджень. – К. : ПЦ «Фоліант», 2003. – 429 с.
9. Pkhaladze T. The new concept of Russian foreign policy toward Georgia: Postwar period of the August 2008 war / T. Pkhaladze, T. Sharashenidze, G. Volski, T. Karukhnishvili, Giorgi Gvimradze, N. Bachashvili, N. Devdariana. – Publishing House «Mtatsmindeli», 2010. – 154 p.
10. Русецкий А. «Архипелаг Кавказ» – мифы и реал-политик / Александр Русецкий, Ольга Дорохина. – Тбилиси, 2009. – 195 с.
11. Фурса А. О. Україна–Грузія: політичні та економічні аспекти співробітництва (кінець ХХ – початок ХХІ століття) / А. О. Фурса // Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне, 2011. – С. 96–101.
12. Фурса А. О. Українсько-грузинські відносини в контексті формування базових договірно-правових основ співробітництва / А. О. Фурса // Дні науки історичного факультету: Матеріали V Міжнародної наукової конференції молодих учених. – Вип. V: у 7-ми част. – Ч. 2. – К., 2012. – С. 61–62.
13. Ціватий В. Г. Сучасна дипломатична служба Грузії в умовах глобалізації: інституційний розвиток, проблеми та перспективи / В. Г. Ціватий, О. П. Сосюра // Зовнішні справи. – К., 2012. – № 6. – С. 38–43.
14. Ціватий В. Г. Зовнішня політика і дипломатія Грузії в умовах глобалізації: інституціональний вимір / В. Г. Ціватий // Україна дипломатична. – К. : «Преса України», 2012. – Випуск XIII. – С. 333–406.
15. Шелест Г. Українсько-грузинські відносини – фактор стабільності в Чорноморському басейні / Г. Шелест // Журнал «Стратегічні пріоритети». – 2007. – № 2 (3) – С. 151–159.
16. Анджапідзе А. Формування сучасної договірно-правової бази українсько-грузинських відносин: успіхи й труднощі / А. Анджапідзе // Держава і право. – №48. – 2010. – С. 692–699.

17. Кобилянська Л. Економічне співробітництво держав-учасниць ГУАМ/ Л. Кобилянська //Збірник наукових праць дослідження міжнародної економіки. – К. : Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2011. – № 1 (66) – С. 125–139.
18. Відносини України з державами Центральної та Східної Європи [Електронний ресурс] // Міністерство закордонних справ України. – Режим доступу : <http://un.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/bilateral-cooperation/central-europe>.
19. Українсько-грузинські двосторонні відносини (довідка) [Електронний ресурс] // Посольство України в Грузії. – Режим доступу : <http://uaembingeorgia.gov.ua/ua/3/>.
20. Договір про дружбу, співробітництво і взаємодопомогу між Україною та Республікою Грузія від 13.04.1993 р. // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – 2004. – № 4. – Книга 2. – С. 214.
21. Постанова Верховної Ради України «Про ратифікацію Договору про дружбу, співробітництво і взаємодопомогу між Україною та Республікою Грузія» від 24.02.1994 № 4021-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – №27. – Ст. 225.
22. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Грузія про вільну торгівлю від від 09.01.1995 р. // Офіційний вісник України. – 2007. – № 94. – С. 55.
23. Закон України «Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Республіки Грузія про вільну торгівлю» № 168/96-ВР від 5.05.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №26. – Ст. 119.
24. Угоди між Україною та Грузією [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/main>.
25. Політичні відносини між Україною та Грузією [Електронний ресурс] // Офіційний сайт посольства України в Грузії. – Режим доступу : <http://georgia.mfa.gov.ua/ua/ukraine-ge/diplomacy>.
26. Фурса А. О. Українсько-грузинські відносини в 1991–2009 р.: політико-дипломатичний аспект / А. О. Фурса // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя : ЗНУ, 2012. – Вип. XXXIV. – С. 238–242.

* Месхія Олександр Нодарович – аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України.